

УДК 336.71

Волкова Н.І., кандидат економічних наук, доцент, Донецький національний університет імені Василя Стуса

Кункель А.О., магістрант, Донецький національний університет імені Василя Стуса

ТЕНДЕНЦІЇ ТА ОСОБЛИВОСТІ КРЕДИТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВІТЧИЗНЯНИХ БАНКІВ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ

Стаття присвячена аналізу тенденцій та особливостей кредитної діяльності вітчизняних банків на сучасному етапі розвитку економіки. Наведено результати дослідження статистичного матеріалу, що характеризують розвиток сучасної банківської системи. У статті визначені основні елементи системи управління кредитною діяльністю, розглянуто структуру кредитного портфелю комерційних банків України та проаналізовано ефективність управління кредитним портфелем шляхом співвідношення основних параметрів управління – доходності та ризику. Розкрито сутність традиційного та нетрадиційного підходів до управління кредитним портфелем банку. Зроблено висновок про необхідність підвищення ефективності управління кредитною діяльністю вітчизняних банків шляхом оптимального формування й управління кредитним портфелем при мінімально можливому рівню ризику. Прогнозування кредитного ризику запропоновано здійснювати за допомогою матриці кредитних рішень.

Ключові слова: кредитний портфель, кредитна політика, доходність, ризик кредитного портфеля, управління кредитним портфелем.

Рис.3, Табл.5, Літ.10

Волкова Н.И., Кункель А.А.

ТЕНДЕНЦИИ И ОСОБЕННОСТИ КРЕДИТНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ОТЕЧЕСТВЕННЫХ БАНКОВ НА СОВРЕМЕННОМ ЭТАПЕ РАЗВИТИЯ ЭКОНОМИКИ

Статья посвящена анализу тенденций и особенностей кредитной деятельности отечественных банков на современном этапе развития экономики. Приведены результаты исследования статистического материала, характеризующие развитие современной банковской системы. В статье определены основные элементы системы управления кредитной деятельностью, рассмотрена структура кредитного портфеля коммерческих банков Украины и проанализирована эффективность управления кредитным портфелем путем соотношения основных параметров управления - доходности и риска. Раскрыта сущность традиционного и нетрадиционного подходов к управлению кредитным портфелем банка. Сделан вывод о необходимости повышения эффективности управления кредитной деятельностью отечественных банков путем оптимального формирования и управления кредитным портфелем при минимально возможном уровне риска. Прогнозирование кредитного риска предложено осуществлять с помощью матрицы кредитных решений.

Ключевые слова: кредитный портфель, кредитная политика, доходность, риск кредитного портфеля, управление кредитным портфелем.

Volkova N.I., Kunkel A.A.

TRENDS AND PECULIARITIES OF CREDIT ACTIVITIES OF NATIONAL BANKS AT THE PRESENT STAGE OF ECONOMIC DEVELOPMENT

The article is devoted to the analysis of trends and peculiarities of credit activity of national banks at the present stage of economic development. The results of a study of statistical material characterizing the development of the modern banking system are presented. The article defines the main elements of the credit management system, reviewed the structure of the loan portfolio of commercial banks in Ukraine, and analyzed the effectiveness of managing the loan portfolio by comparing the key management parameters - profitability and risk. The essence of the traditional and non-traditional approaches to the management of the bank's loan portfolio is disclosed. It is concluded that it is necessary to improve the efficiency of managing the lending activities of domestic banks by optimally forming and managing the loan portfolio with the minimum possible level of risk. Forecasting of credit risk is suggested to be implemented using the matrix of credit decisions.

Key words: credit portfolio, credit policy, profitability, credit portfolio risk, loan portfolio management.

Постановка проблеми. Основною функцією банків є кредитування їх клієнтів. Від того, наскільки добре банки реалізують свою кредитну функцію, багато в чому залежить економічний стан регіонів, що ними обслуговуються. Кредити становлять близько 60 % всіх активів банку і забезпечують 2/3 усіх доходів. Вони є найбільш прибутковою, але й найбільш ризиковою частиною банківських активів. Управління кредитною діяльністю банку є одним із основних напрямків досліджень у банківських установах, адже кредитування завжди було й залишається пріоритетною функцією банків.

Однією з найгостріших проблем взаємодії банківської системи України з реальним сектором економіки сьогодні є істотне зростання загального обсягу простроченої заборгованості за кредитами банків, багатьом із яких це загрожує різким погіршенням фінансового стану, неплатоспроможністю і навіть банкрутством. Сучасні умови діяльності, пов'язані із складністю визначення ефективності проведення кредитування в ситуації конфлікту інтересів контрагентів кредитної угоди висунули на перший план необхідність у всебічно продуманих й раціональних управлінських рішеннях. Отже, основна проблема криється у відсутності ефективних механізмів управління кредитною діяльністю та неякісному оцінюванні кредитного ризику.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значний внесок у розробку питань кредитування комерційними банками зробили сучасні зарубіжні вчені К. Ф. Блюмфілд, В. Лексис, Д. Мак Нотон, Е. Рід, С. П. Роуз, Дж. Ф. Сінкі. Дослідженню теорії та практики організації кредитних відносин сприяють праці вітчизняних учених-економістів А. А. Вишневського, Л. К. Воронової, О. А. Костюченка, В. Л. Кротюка, Н. С. Кузнєцової, Т. Т. Ковальчука, В. Д. Лагутіна, І. М. Лазепка, А. М. Мороза, Л. О. Примостки, М. Ф. Пуховкіної, М. І. Савлука. Удосконалення кредитної політики банку, процесу формування його кредитного портфеля досліджується такими науковцями, як Г. М. Азаренкова, В. Д. Богданюк, А. В. Гаврікова, Л. О. Дзюблюк, Г. О. Панасенко та іншими. Однак більшість наукових праць вітчизняних та зарубіжних дослідників значною мірою присвячено розгляду окремих аспектів банківської діяльності, особливості кредитної діяльності банків в умовах нестійкого економічного середовища вивчаються лише частково.

Виділення не розв'язаної раніше проблеми. Визначаючи значний внесок цих та інших учених у розв'язання проблеми вдосконалення банківської діяльності, слід зазначити, що наявні дослідження у своїй більшості не носять системного характеру, запропоновані рекомендації не націлені на довгостроковий стратегічний розвиток кредитної діяльності банку, не розв'язаними остаточно залишається низка теоретичних і прикладних проблем. У зв'язку із цим у статті приділена увага дослідженню основних тенденцій сучасної кредитної діяльності банків, аналізу основних елементів ефективного управління кредитною діяльністю та особливостей функціонування вітчизняних банківських установ на ринку кредитних послуг.

Мета статті. Проаналізувати тенденції та особливості кредитної діяльності вітчизняних банків на сучасному етапі розвитку економіки, визначити основні проблеми управління кредитною діяльністю та запропонувати рішення щодо вдосконалення кредитної діяльності банків в умовах трансформаційної економіки.

Виклад основного матеріалу. Функціонування сучасної економіки будь-якої країни неможливе без ефективно діючої банківської системи. Правильна організація процесу банківського кредитування, розроблення ефективної та гнучкої системи управління кредитною діяльністю є основою фінансової стабільності й ринкової стійкості банківських установ [1]. Економічна ситуація в Україні з 2014 року значно погіршилася: спостерігалось стрімке падіння обсягів виробництва всіх основних видів економічної діяльності, крім сільського господарства, відбувалося зростання інфляційного тиску на економіку, що супроводжувалося падінням реальних доходів населення та відповідно зниженням його купівельної спроможності.

Проаналізуємо частку банківських кредитів у ВВП України за 2014-2016 рр. (Табл. 1)

Таблиця 1

Частка банківських кредитів у ВВП України, млн. грн.[2]

Показники	Станом на:		
	01.01.2015	01.01.2016	01.01.2017
Обсяг ВВП	1566728	1979458	2383182
Кредити, надані банками в економіку України, усього	862383	1 009 768	1 005 923
Кредити, надані суб'єктам господарювання	687564	830 632	847 092
Питома вага кредитів наданих суб'єктам господарювання у %	79,7	82,2	84,2
Кредити, надані фізичним особам	169896	175 711	157 385
Кредити, надані органам державної влади	4876	3 360	1 427
Кредити, надані небанківським фінансовим установам	47	65	20
Питома вага банківських кредитних вкладень у ВВП, %	55,1	82,2	42,2
Питома вага кредитів, наданих фізичним особам у ВВП, %	10,8	8,8	6,6

Як видно, питома вага банківських кредитів у ВВП станом на 1.01.2016 року у порівнянні з попереднім роком збільшилася на 28 %, що є непрямою ознакою активізації кредитних вкладень комерційних банків у напрямку кредитного забезпечення підприємницької діяльності. Але наступного року це значення різко скорочується – до

42,2% станом на 01.01.2017. Незначні зрушення у сторону збільшення спостерігаються у активізації діяльності комерційних банків України щодо кредитування суб'єктів господарської діяльності. Так, протягом 2014–2015 років питома вага кредитних вкладень зростала, а станом на 1.01.2017 року у порівнянні з аналогічним показником минулого року зросла на 2 % і становить 84,2% від усіх наданих кредитів. Причиною незначного збільшення є орієнтація кредитної політики вітчизняних банків на стимулювання внутрішнього попиту на ринку. Наведені дані, свідчать про послаблення кредитування комерційними банками фізичних осіб і орієнтацію кредитної політики на співпрацю із суб'єктами господарської діяльності, що не варто розглядати однозначно як виключно позитивне явище, адже зниження темпів зростання кредитних вкладень не відповідає стратегічним завданням стимулювання економічного росту. Питома вага кредитів, наданих фізичним особам у ВВП знижується з кожним роком і станом на 01.01.2017 року складає 6,6%.

Ефективність управління кредитної діяльності банків залежить від грамотної системи кредитного менеджменту, що передбачає таку організацію процесу кредитування, де системно враховані всі фактори, що впливають на кредитний процес у рамках сучасної наукової концепції банківського менеджменту.

Основна мета управління кредитною діяльністю полягає в тому, щоб організувати ефективно розміщення коштів банку в кредити і при цьому забезпечити: оптимальний рівень кредитного ризику; ліквідність; одержання прибутку від позичкових операцій; відповідність діяльності банку потребам економічної політики держави та інші. Досягнення вищезазначеної мети дозволяє забезпечити динамічний розвиток та фінансову стійкість банківської установи.

Вважаємо, управління кредитною діяльністю на рівні банку доцільно охарактеризувати не лише як організацію кредитного процесу з чітким функціональним розмежуванням обов'язків кредитного персоналу, а як скоординовану сукупність дій у сфері розробки та реалізації кредитної політики, організації кредитного процесу на основі безпосереднього впливу на кредитний портфель для досягнення мети банку відповідно до його кредитної тактики та стратегії. Відповідно, основними елементами системи управління кредитною діяльністю є такі:

- організаційна структура управління кредитним портфелем;
- розробка стратегії і тактики кредитної політики;
- аналіз кредитного портфеля з метою покращення його кількісних і якісних характеристик.

Оцінка ефективності кредитної діяльності банку визначається дохідністю кредитного портфеля та прийнятим банком кредитним ризиком, рівень якого суттєво може збільшитись у періоди економічних криз [3].

Кредитний портфель – це сукупність усіх банківських позик, що структуровані за певними параметрами відповідно до завдань визначеної банком кредитної політики. Дохідність і ризик — основні параметри управління кредитним портфелем банку. За співвідношенням цих показників визначається ефективність кредитної діяльності банку. Головна мета процесу управління кредитним портфелем банку полягає в забезпеченні максимальної дохідності за допустимого рівня ризику. Рівень дохідності кредитного портфеля залежить від структури й обсягу портфеля, а також від рівня відсоткових ставок за кредитами. На формування структури кредитного портфеля банку істотно впливає специфіка сектору ринку, який обслуговується цим банком. Для спеціалізованих банків структура кредитного портфеля концентрується в певних галузях економіки. Для іпотечних банків характерним є довгострокове кредитування. У структурі кредитного

портфеля ощадних банків переважають споживчі кредити та позички фізичним особам [4].

Зазначимо, що кредитний портфель є не просто пасивно сформованим набором позичок, а результатом активних, цілеспрямованих дій банку, який динамічно розвивається, суто управлінським співвідношенням між різноманітними видами кредитів. Банківський кредитний портфель слід розглядати як втілення кредитної політики банку, що в свою чергу, є невід'ємною складовою його загальної стратегії розвитку.

Існують традиційний та нетрадиційний підходи до управління кредитним портфелем банку. Традиційний підхід визначено як підхід, що ґрунтується на неформалізованих філософських методах пізнання (наукової уяви, інтуїції), використовує в розрахунках коефіцієнтний аналіз, функціонує у будь-якому середовищі, є простим, швидким та дешевим у застосуванні. Нетрадиційний підхід – це підхід, що ґрунтується на загальнонаукових методах пізнання, використовує в розрахунках теорію ймовірності, статистику, економетрію, функціонує у стабільному ринковому ("ідеальному") середовищі, є складнішим, повільнішим та дорожчим у застосуванні порівняно з традиційним [4].

В прийнятті управлінських рішень щодо формування кредитного портфеля переважає традиційний підхід за рахунок того, що він діє в будь-якому середовищі, є простішим, швидшим та дешевшим.

Практика демонструє, що успішність управління ефективністю банківських вкладень та формування ефективної структури кредитного портфеля банку багато в чому залежить від можливостей менеджменту банківських установ, що здійснює оптимальне формування та управління кредитним портфелем. Будь-яке рішення щодо здійснення кредитної операції має базуватись на результатах аналізу співвідношення очікуваного доходу й ризику, адже якщо аналізується лише один показник, одержати достовірні результати досить складно. З цих позицій видається найбільш обґрунтованим оцінювати ефективність кредитних операцій банку за співвідношенням очікуваних доходів та кредитного ризику [5].

Ефективність управління кредитним портфелем обчислюється за співвідношенням таких параметрів кредитного портфеля як рівень його доходності та величина кредитного ризику за даною формулою:

$$EУКП = \frac{ДКП - r_0}{РКП} \quad (1)$$

де *EУКП* – коефіцієнт ефективності управління кредитним портфелем;

ДКП – доходність кредитного портфеля;

r₀ – безризикова ставка (облікова ставка НБУ);

РКП – ризик кредитного портфеля.

За економічним змістом, запропонований коефіцієнт ефективності управління кредитним портфелем показує величину додаткових доходів, які одержить банк понад рівень облікової ставки НБУ, у розрахунку на одиницю взятого ним кредитного ризику. Отже, вище його значення означатиме ефективніше управління кредитним портфелем комерційного банку і розцінюється як привабливіше.

Проаналізуємо доходність кредитного портфелю вітчизняних банків за 2010-2016 роки (табл. 2).

Таблиця 2

Дохідність кредитного портфелю вітчизняних банків за 2010-2016 роки [2]

№ з/п	Показник	Роки						
		2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
1	Кредитний портфель, млн. грн.	792244	747384	755030	825320	815327	965636	983070
2	Процентні доходи, млн. грн.	88370	119083	113334	113352	119278	112765	107353
3	Темп зростання процентних доходів, %	73,81	34,76	-4,83	0,02	5,23	-5,47	-4,79
4	Дохідність кредитного портфеля (ДКП), %	11,15	15,93	15,01	13,73	14,63	11,67	10,92

Як видно з таблиці 2, процентні доходи банків України зростали до 2011 р., після якого спостерігається незначне зниження, близько 5 %, проте вже на початок 2013 р. процентні доходи повернулись до рівня 2010 р. Із 2015 року рівень процентних доходів знижується знов. Що стосується дохідності кредитного портфеля, то найвищою вона є в 2011 р., майже 16 %.

Таким чином, на суму доходів банку від кредитних операцій у загальному випадку впливають два основні чинники: обсяг портфеля та рівень відсоткових ставок за кредитами, причому останній є узагальнюючим показником, оскільки через рівень відсоткової ставки опосередковано враховуються й такі чинники як тривалість користування кредитом, міра ризику, метод нарахування і спосіб сплати відсотків, забезпеченість позички. Крім того, рівень дохідності кредитного портфеля банку залежить від низки економічних чинників: ринкової ставки відсотка, обсягу та структури кредитного портфеля, умов конкуренції на банківському ринку, власних можливостей банку щодо вибору напрямів та об'єктів кредитування тощо.

Ризик кредитного портфеля традиційно перебуває у центрі уваги науковців та банкірів [5; 6; 7], які засвідчують, що ефективно управління кредитною діяльністю банків супроводжується необхідністю зниження кредитного ризику, що значною мірою розв'язується за допомогою створення адекватної методики його оцінювання. У цьому зв'язку слід зазначити, що така методика може бути уніфікована лише до певної міри, адже кожен банк має власну клієнтуру, свій сегмент ринку, галузеву специфіку, конкретні можливості тощо. А тому показники, за якими оцінюється діяльність одних позичальників, можуть бути зовсім неприйнятними для інших.

Вважаємо, методика оцінювання має максимально врахувати ці особливості та втілювати диференційований підхід до аналізу та управління кредитним ризиком. Проте цілком очевидно й те, що мінімальний рівень уніфікації методики оцінки кредитного ризику є необхідним, адже це допомагає банкам розробити власну систему підтримки управлінських рішень з надання позик та забезпечує заданий рівень якості кредитного портфеля банку [8].

У вітчизняній банківській практиці уніфікація здійснюється через методику формування резерву під кредитні ризики, розроблену Національним банком України. Дійсно, методикою формування резерву передбачено з'ясування величини можливих

втрата за кожною окремою позицією, а сума знайдених у такий спосіб величин (імовірних втрат за всіма кредитними операціями банку) формує резерв, відтак стає очевидним, що за економічним змістом величина резерву є індикатором сукупного ризику кредитного портфеля банку [9].

Таким чином, сформований банком резерв дає змогу визначити ризик кредитного портфеля (РКП) (табл. 3), який розраховується як відношення розрахункового значення резерву за кредитними операціями банку до суми кредитного портфеля:

Таблиця 3

Ризик кредитного портфеля вітчизняних банків за 2010-2016 роки [2]

№ з/п	Показник	Роки						
		2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
1	Кредитний портфель, млн грн	792244	747348	7550030	825330	815327	965636	983070
2	Резерв за кредитними операціями, млн грн	44502	99238	112965	118941	111995	206 646	327362
3	Відношення резерву до кредитного портфеля (РКП), %	5,62	13,28	14,96	14,41	13,74	21,4	33,3

Як свідчать дані таблиці 3 найбільше значення показника ризику кредитного портфеля спостерігається у 2016 році – 33,3% проти 5,62 % у 2010 р. З 2011 по 2016 рр. спостерігається перевищення темпів зростання резерву порівняно з темпами зростання кредитних вкладень.

Дослідження довело, значне збільшення резервів під кредитні операції в 2011–2016 рр. викликане погіршенням якості кредитних портфелів українських банків, а точніше, зростанням проблемної заборгованості за кредитами. Остання, у свою чергу, була сформована як під впливом макроекономічних чинників, так і в результаті відсутності у докризовий період ефективних систем ризик-менеджменту в українських банківських установах.

Отже, маючи розрахункові значення дохідності кредитного портфеля (ДКП) та ризику кредитного портфеля (РКП), можемо розрахувати коефіцієнт ефективності управління кредитним портфелем за формулою (1) та оформити їх у таблицю 4.

Таблиця 4

Розрахунок коефіцієнта ефективності управління кредитним портфелем за 2010-2016 рр.

№ з/п	Показник	Роки						
		2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
1	Дохідність кредитного портфеля, %	11,15	15,93	15,01	13,73	14,63	11,67	10,92
2	Облікова ставка НБУ	10,25%	7,75%	7,75%	7,5%	6,5%	14%	22%
3	Ризик кредитного портфеля	5,62	13,28	14,96	14,41	13,74	21,4	33,3
4	Коефіцієнт ефективності управління кредитним портфелем	-0,15	0,43	0,49	0,42	0,52	-0,1	-0,33

Як свідчать дані таблиці 4, найвище значення коефіцієнта ефективності управління кредитним портфелем спостерігається у 2014 р. – 0,52, а найнижче у 2016 р. – 0,33. Зниження ефективності управління кредитним портфелем вітчизняної банківської системи з 2015 року підкреслює значний вплив фінансової кризи на стан кредитних портфелів українських банків. (рис.1).

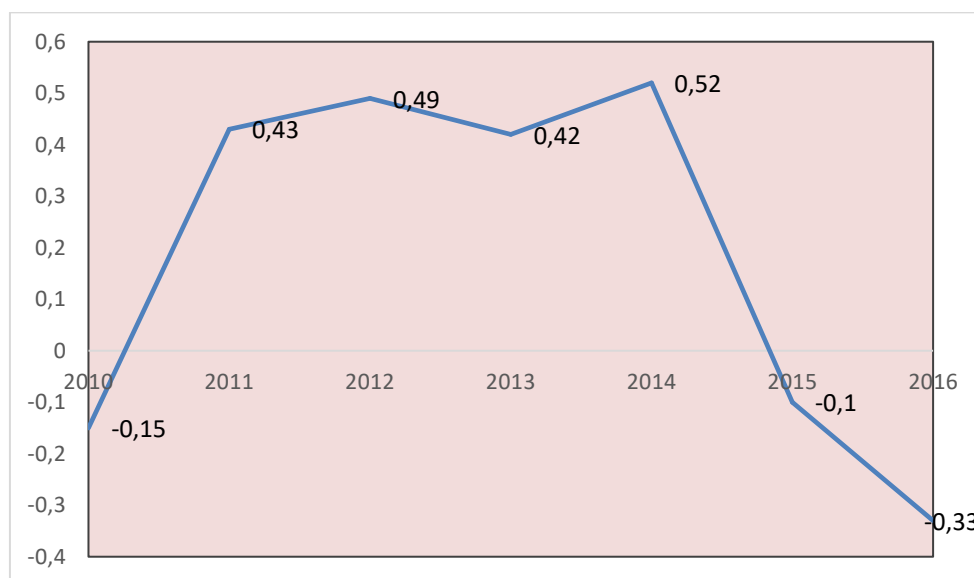


Рис. 1. Динаміка коефіцієнта ефективності управління кредитним портфелем вітчизняних банків за 2010-2016 роки

Додамо, для моніторингу ефективності управління кредитним портфелем, банкам необхідно встановити внутрішнє граничне значення коефіцієнта ефективності управління кредитним портфелем, нижче за яке видача кредиту визнаватиметься недоцільною, що дозволить банкам формувати оптимальний з погляду співвідношення доходу та ризику кредитний портфель.

Значний обсяг кредитного портфеля в загальних активах, який спостерігається протягом останніх років, призвів до негативних наслідків і втрати стабільності банківської системи. Також, серед причин, що призвели до погіршення ситуації, є нестабільна політична та економічна ситуація в країні, низька платоспроможність вітчизняних позичальників, неврегульованість законодавства, зокрема щодо процедури банкрутства та процедури реєстрації обтяжень, високий кредитний ризик, що, у свою чергу, вимагає формування значних резервів [10].

Вагомим чинником коливання сукупного обсягу кредитного портфелю протягом року виступають курсові різниці, оскільки близько половини виданих кредитів номіновані в іноземній валюті (52% станом на 01.01.2017 р.). Клієнтський кредитний портфель в розрізі позичальників та рівень доларизації кредитів представлено на рисунку 2.

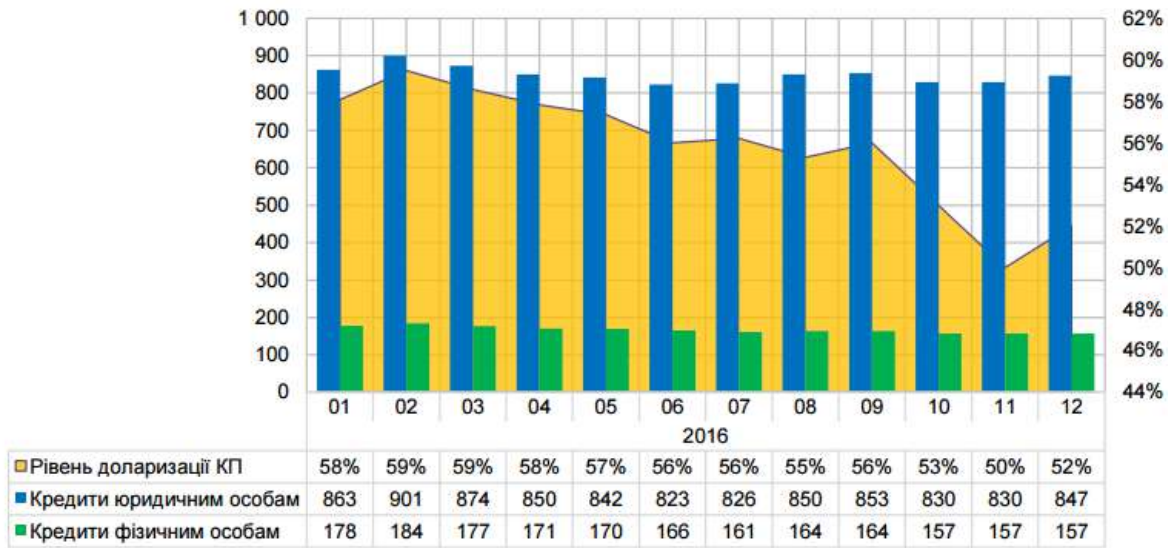


Рис. 2. Клієнтський кредитний портфель в розрізі позичальників та рівень доларизації кредитів, млрд. грн., % [11]

Як вже зазначалося у період з 2013 до 2017 року банки віддають перевагу кредитуванню суб'єктів господарювання. Що стосується кредитів, наданих фізичним особам, то динаміка за аналізований період поступово зменшується. Причинами такої динаміки є те, що в Україні спостерігалось погіршення економічної ситуації через загострення політичної напруженості в суспільстві та несприятливий вплив зовнішнього середовища, низька платоспроможність населення, високий кредитний ризик, що, у свою чергу, вимагає формування значних резервів.

Загалом, кредитна активність банківських установ впродовж 2016 року залишалася низькою, що обумовлено скороченням ресурсної бази, погіршенням кредитоспроможності позичальників та високим рівнем невизначеності щодо подальшого економічного розвитку, що, в свою чергу, змушує банківські установи більш прискіпливо відноситись до фінансового стану потенційних позичальників або й взагалі призупинити на деякий час кредитування.

З огляду на девальвацію національної валюти та, враховуючи суттєву частку валютних кредитів в клієнтському кредитному портфелі банків, обсяг простроченої заборгованості протягом 2016 року збільшився до 23,6% та станом на 01.01.2017 р. складає 232,21 млрд. грн., що відповідає 17,2% клієнтського кредитного портфеля.

Корпоративний клієнтський кредитний портфель представлений переважно коротко- та середньостроковими кредитами в національній валюті нефінансовим корпораціям.

Клієнтський портфель СГД протягом 2016 р. збільшився на 16,5% та станом на 01.01.2017 р. складає 369,91 млрд. грн. Нарощення коштів СГД відбувалося переважно за рахунок збільшення залишків коштів на поточних рахунках. В той же час суми строкових коштів СГД за підсумком IV кв. 2016 р. також продемонстрували позитивну динаміку (+12,9%).

Корпоративний клієнтський кредитний портфель за видами економічної діяльності представлено на рисунку 3.

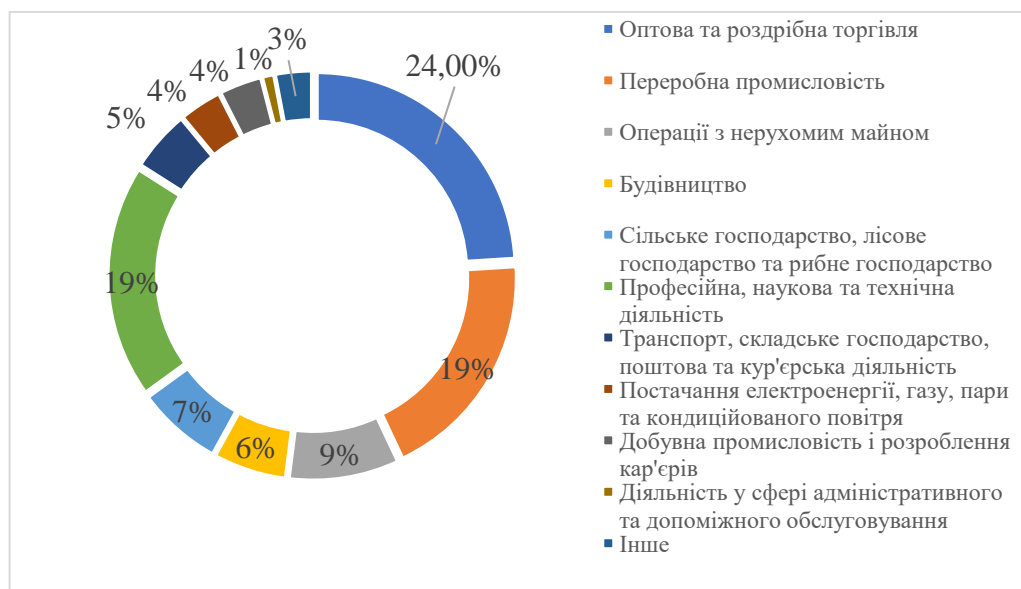


Рис. 3 Корпоративний клієнтський кредитний портфель за видами економічної діяльності, % [11]

Як бачимо, у 2016 році кредитний портфель суб'єктів господарської діяльності за видами економічної діяльності представлений переважно кредитами, наданими представникам сфери «Оптова та роздрібна торгівля» - 24%; «Переробна промисловість» - 19%; «Професійна, наукова та технічна діяльність» - 19%; «Будівництво» - 6%. Протягом IV кв. 2016 р. в структурі клієнтського портфелю за ВЕД відбулись значні перегрупування. Так, значно зросла частка коштів, залучених від представників сфери «Оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів». Водночас, частка коштів, залучених від представників такого виду діяльності як «Сільське господарство, лісове господарство та рибне господарство та лісове господарство» помітно скоротилась.

Роздрібний клієнтський портфель протягом 2016 р. зріс на 12,4% (48,09 млрд. грн.) та станом на 01.01.2017 р. відповідав 437,15 млрд. грн. Зауважимо, що зростання сукупного роздрібною портфелю банків в четвертому кварталі 2016 року (на 6,5%) обумовлено переважно посиленням девальваційних процесів в цей період.

Основною складовою роздрібною клієнтського кредитного портфелю є споживчі кредити. Обсяг іпотечних кредитів, наданих фізичним особам протягом I кварталу 2017 року відповідає 36% роздрібною кредитного портфелю, що зумовлено переважно девальвацією національної валюти. В цілому, низькі темпи розвитку іпотечного кредитування обумовлені доволі низькими темпами відновлення будівельної галузі, обмеженість довгострокового ресурсу, а також достатньо низьким платоспроможним попитом населення на довгострокове кредитування [11].

Проведений аналіз кредитного портфелю вітчизняних банків дає змогу зробити висновок, що кредитна активність банківських установ упродовж 2014-2016 років залишалася низькою, що обумовлено скороченням ресурсної бази, погіршенням кредитоспроможності позичальників та високим рівнем невизначеності щодо подальшого економічного розвитку. Така негативна тенденція продовжується і у 2017 році. Це змушує банківські установи більш прискіпливо відноситись до фінансового стану потенційних позичальників або й взагалі призупинити на деякий час кредитування. Так як одним із факторів ефективної кредитної діяльності банків є оптимальне

формування й управління кредитним портфелем при мінімально можливому рівні ризику, то аналіз кредитного портфелю стає інформаційною базою оцінки ефективності управління кредитною діяльністю банків.

Ефективність управління кредитною діяльністю банку визначає фінансовий результат діяльності, а він обумовлюється двома умовами – зростанням прибутковості за підвищеного рівня ризикованості чи зниження ризику на фоні зменшення прибутку. Вважаємо, що саме від напряму обраних методів управління кредитним ризиком залежить їх дієвість. Тому для вибору найоптимальніших інструментів впливу важливо забезпечити прогнозування кредитного ризику, чого можна досягти завдяки матриці кредитних рішень (табл. 5), використання якої дозволить впливати на динаміку кредитної діяльності банку в залежності від динаміки зміни якості кредитного портфеля [5].

Таблиця 5

Матриця кредитних рішень

Рівень ризику кредитного портфелю	Ріст кредитного портфелю	Стабільність кредитного портфелю	Зменшення об'єму кредитного портфеля
Низький	Ріст кредитного портфеля супроводжується зниженням його ризикованості і збільшенням доходності	За низького рівня ризику кредитна діяльність не розширюється.	За низького рівня ризику кредитна діяльність знижується
Заходи дій	Кредитну політику переглядати не доцільно	Кредитну політику доцільно переглянути в рамках розширення переліку позичальників	Потрібно переглянути активи банку і кредитні продукти задля забезпечення вищої доступності позичальників до кредитів
Середній	Ріст кредитного ризику не супроводжується адекватним збільшенням кредитного портфеля та доходності	Невизначеність щодо динаміки розвитку кредитного портфеля з одночасним збільшенням кредитного ризику	Стійкий негативний тренд зменшення кредитного портфеля та погіршення якості кредитів
Заходи дій	Доцільно переглянути методи ідентифікації та управління кредитним ризиком і вдосконалити оцінку кредитоспроможності позичальника	При перегляді кредитної політики слід зосередити увагу на питаннях управління кредитним ризиком та методиці кредитування позичальників	Доцільно переглянути стратегію кредитування задля доступності клієнтів до кредитів та мінімізації кредитного ризику.
Високий	Ріст кредитного портфеля відбувається за значної ризикованості та зменшенням доходності	Негативна динаміка кредитування зі збільшенням частки проблемних кредитів	На фоні зниження кредитної діяльності збільшення кредитного ризику
Заходи дій	Доцільно не лише переглянути кредитну політику, а й методику кредитування. Слід застосувати заходи мінімізації та обмеження кредитного ризику	Посилення управління кредитним ризиком та проблемними кредитами, забезпечення відновлення доходності. Активізація кредитування з одночасним зменшенням кредитного ризику	Повне коригування кредитної політики, внесення змін в управління кредитною діяльністю на портфельному рівні, оптимізація структури кредитного портфеля та удосконалення ризик-менеджменту банку

Висновки. Аналіз кредитної діяльності вітчизняних банків дає змогу зробити висновок, що протягом 2010–2016 років закріпилися тенденції негативного впливу основних показників кредитної діяльності українських банків на процеси економічного розвитку, підвищення недовіри до банківської системи. Визначення пріоритетності надання позикових коштів суб'єктам кредитних відносин – це одне з головних завдань кредитної діяльності банку, яке має суттєве значення для формування, як його фінансового результату, так і подальшого розвитку суспільства, в якому банки виконують роль прискорювача оновлення виробничого процесу. Дослідження особливостей кредитної діяльності має велике значення для сучасної банківської системи України, оскільки є складною і багатоаспектною проблемою, пріоритетним підходом, до розв'язання якої слід віднести створення альтернативної методики оцінювання ефективності управління кредитною діяльністю банків, спрямованої на врахування не лише прибутковості, але й реального рівня ризику кредитних операцій. Прогнозування кредитного ризику запропоновано здійснювати за допомогою матриці кредитних рішень, важливість розробки якої зумовлена тим, що зміна масштабів кредитування відбивається на якості кредитного портфелю, а це вимагає відповідної дії з боку менеджменту банку. Саме розробці оптимальних управлінських рішень у процесі кредитної діяльності будуть призначені наші подальші дослідження.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кредитна діяльність банків України: проблеми та перспективи розвитку: монографія / За ред. В.В. Коваленко. – Одеса: Видавництво «Атлант», 2015. – 217 с.
2. Національний Банк України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=34661442
3. Довгань Ж. Особливості управління кредитною діяльністю банківських установ у сучасних умовах / Світ фінансів - № 4 – 2015 г.
4. Васюренко О.В. Банківські операції: Навч. посіб. — 6-те вид., перероб. і доп. – К.: Знання, 2008. – 318 с.
5. Кредитний ризик і ефективність діяльності банку: монографія / О.В. Дзюблюк, Л.М. Прийдун. – Тернопіль: ФОП Паляниця В.А., 2015. – 295 с. Кабушкін С.Н. Управління банківським кредитним ризиком: навчальний посібник / С.Н. Кабушкін. – М.: Новое знание, 2004. – 336 с.
6. Гаряга Л.О. Кредитний ризик: ідентифікація, класифікація та методи оцінки / Гаряга Л.О. // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України. – Суми : УАБС НБУ, 2006. – Т. 17. – С. 318–329.
7. Ковалев А.П. Кредитний ризик-менеджмент: монографія / А.П. Ковалев. – К.: Сузір'я, 2007. – 406 с.
8. Волкова В.В., Волкова Н.І. Тенденції та перспективи управління кредитною діяльністю банків / В.В. Волкова, Н.І. Волкова // «ECONOMIC AND LAW PARADIGM OF MODERN SOCIETY». – Словаччина, Кошеца. - 2016. - №1. - С. 28-33.
9. Лисенок О.В. Оцінка ефективності кредитної діяльності вітчизняних банків / О. В. Лисенок // Вісник ЖДТУ. – 2013. – № 3. – С. 122 – 125.
10. Аналіз банків України «Bankografo» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://bankografo.com/analiz-bankiv/bankivska-statystyka/pokazniki-diyalnosti-bankiv-vidnosni/protsentna-marzha-bankiv-ukrayini>
11. Національне рейтингове агентство «Рюрік». Аналітичний огляд БСУ за 2016 рік: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://rurik.com.ua/documents/research/bank_system_4_kv_2016.pdf